

Olga
Tokarczuková

EMPUSION

Od držitelky
Nobelovy
ceny za
literaturu

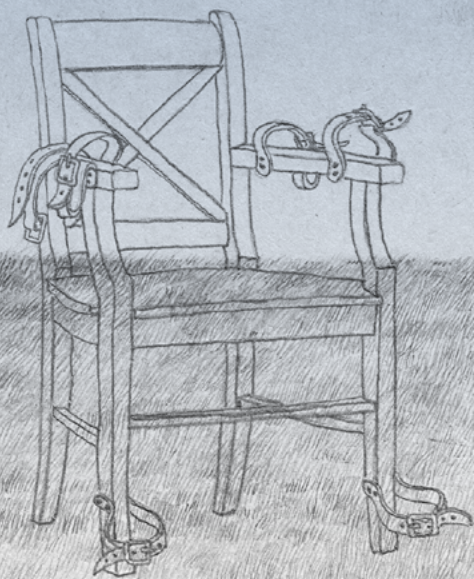

Host

Olga Tokarczuková
EMPUSION

Přírodně-léčivý horor

Přeložil Petr Vidlák

Olga
Tokarczuková

EMPUSION

Brno 2023

Empuzjon

Copyright © Olga Tokarczuk 2022

Cover illustration and design by Joanna Concejo

Postcards, stamps and other graphic materials contained in the book concern Görbersdorf (today's Sokołowsko) and its surroundings from the early twentieth century are from the author's archive

Translation © Petr Vidlák, 2023

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2023
(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-1836-4 (PDF)

ISBN 978-80-275-1837-1 (ePUB)

ISBN 978-80-275-1838-8 (MobiPocket)

Den co den se přiházejí na světě věci, jež nelze vysvětlit známými zákony věcí. Den co den se o nich chvilku mluví a zase se zapomene, a totéž tajemství, které ty věci přineslo, je zase odnáší, aby se záhada změnila v zapomnění. Takový je zákon toho, co má být zapomenuto, neboť to nemůže být vysvětleno. V slunečním světle dál funguje viditelný svět. Ten cizí na nás číhá ve stínu.

Fernando Pessoa, *Kniha neklidu*

OSOBY

Mieczysław Wojnicz
STUDENT VODOVODNÍHO A KANALIZAČNÍHO
INŽENÝRSTVÍ ZE LVOVA

Longin Lukas
KATOLÍK, TRADICIONALISTA, GYMNAZIÁLNÍ
UČITEL Z KRÁLOVCE

August August
SOCIALISTA, HUMANISTA, KLASICKÝ FILOLOG,
SPISOVATEL Z VÍDNĚ

Walter Frommer
TEOZOF A TAJNÝ RADA
Z BRESLAU

Thilo von Hahn
STUDENT BEAUX-ARTS Z BERLÍNA,
ZNALEC KRAJINOMALBY

Doktor Semperweiß
PSYCHOANALYZUJÍCÍ LÉKAŘ
Z WALDENBURGU

Wilhelm Opitz
MAJITEL PENZIONU PRO PÁNY V GÖRBERSDORFU,
JEHO STRÝC SLOUŽIL V PAPEŽSKÉ GARDĚ

Rajmund
OPITZŮV MLADÝ POMOCNÍK

György
FILOZOF Z BERLÍNA

— A TAKÉ —

Frau Weber a Frau Brecht

Gliceria

Herri met de Bles

Klara Opitzová, Wilhelmova manželka

Sydonia Pateková

Paní Velký klobouk

Tomášek

Svatá Emerencie

Tuntschi

Uhlíři

Bezejmenní obyvatelé zdí, podlah a stropů

1.

Penzion pro pány

Výhled zakrývají chuchvalce páry z parní lokomotivy, které se nyní převalují po nástupišti. Je třeba z nich vykouknout, aby bylo vidět všechno, nechat se na chvíli oslepit šedou mlhou, dokud pohled, jenž se po tomto pokusu naskytne, nebude ostrý, pronikavý a vševidoucí.

Poté uvidíme dlažbu nástupiště, čtverce prorostlé stonky křehkých rostlin — prostor, který chce za každou cenu zachovat řád a symetrii.

Za chvíli se na dlažbě objeví levá bota, hnědá, kožená, poněkud sešlapaná, a hned se k ní připojuje druhá, pravá; ta se zdá být ještě ošuntělejší — špičku má trochu odřenou, svršek na několika malých místech odhaluje světlejší skvrnky. Boty chvíli nerozhodně stojí, ale pak se levá pohne dopředu. Tento pohyb krátce odkryje černé bavlněné ponožky pod nohavicí. Černá barva se opakuje ještě na šosech rozepnutého flaušového kabátu; je teplý den. Hnědý kožený kufr drží drobná ruka, bledá, nedokrvená; váhou zavazadla se na ní napjaly žíly a nyní ukazují ke světu zdroji, ukrytému kdesi hluboko, v útrobách rukávu.

Zpod kabátu prosvítá flanelové sako neuspokojivé kvality, navíc trochu pomačkané dlouhou cestou. Jsou na něm vidět nepatrné světlé tečky nejasného původu — šupiny světa. Bílý límeček košile, připínací, byl zřejmě nedávno vyměněn, protože jeho bělost je výraznější než bělost samotné košile a kontrastuje s popelavou barvou obličeje cestujícího. Světlé oči, obočí a řasy působí, že jeho tvář vypadá nezdravě. Celá postava na pozadí sytě rudé západní oblohy působí znepokojivým dojmem, že sem, do těchto melancholických hor, přišla ze záhrobí.

Cestovatel jde směrem k hlavní hale, překvapivě velké na tuto hornatou oblast, spolu s dalšími příchozími; liší se od nich tím, že nespěchá, dokonce se loudá, a že ho nikdo nevítá, nikdo mu nejde v ústrety. Pokládá kufr na omšelou dlážděnou podlahu a natahuje si na ruce teplé rukavice. Jedna z nich, pravá, na ruce stočené do trubičky za chvíli putuje k ústům, aby přijala defilé krátkých, suchých zakašláních.

Mladík se hrbí a hledá v kapse kapesník. Prsty se na okamžik dotknou místa, kde se v kapse pod látkou kabátu skrývá pas. Pokud se na chvíli více soustředíme, uvidíme nápaditý rukopis jakéhosi haličského úředníka, který pečlivě vyplnil kolonky dokumentu: Mieczysław Wojnicz, katolík, student Lvovské polytechniky, narozen roku 1889, modré oči, střední vzrůst, protáhlý obličej, světlé vlasy.

Onen Wojnicz nyní prochází hlavní halou vlakového nádraží v Dittersbachu, který se nalézá nedaleko Waldenburgu, nejspíše kráčí ponurou vysokou budovou, jejíž

nejvyšší římsy určitě obývá ozvěna, a cítí, jak ho zpoza pokladen v čekárně pozorně lustrují něčí oči. Ověřuje si čas na velkých hodinách — je pozdě, poslední vlak z Breslau. Na okamžik váhá a pak vychází před nádražní budovu a okamžitě se nechává obejmout širokou náručí nerovné, zubaté čáry horského obzoru.

Je polovina září, ale tady, jak si přichozí s překvapením povšiml, je léto dávno pryč a na zemi leží první spadané listí. Posledních několik dní muselo být deštivých, protože krajinu stále neproniknutelně vyplňuje lehká mlha, výjimku dělá pouze u tmavých linek potoků. Cítí v plicích, že je vysoko, což je dobré pro jeho nemocí znavené tělo. Wojnicz stojí na schodech vlakového nádraží a podezřívavě si prohlíží svou obuv s tenkými koženými podrážkami — bude si muset pořídit zimní boty. Ve Lvově ještě kvetly astry a cínie a nikdo nemyslel na podzim. Zde je však kvůli vysokému horizontu větší tma a barvy se zdají být jasnější, téměř vulgární. V tu chvíli ho přepadne dobře známá melancholie, jež je vlastní lidem přesvědčeným o své blížící se smrti. Má pocit, že svět kolem něj je dekorace namalovaná na plátně, že by mohl do té monumentální krajiny zarazit prst a vyvrtat do ní díru vedoucí přímo do nicoty. A že ona nicota se odtamtud začne valit jako povodeň a nakonec dosáhne až k němu, chytne ho pod krkem. Musí zatřást hlavou, aby se toho obrazu zbavil. Obraz se rozbíjí na kapky a padá na listy. Naštěstí se po silnici směrem k němu sune nemotorný povoz připomínající bryčku. Sedí na něm štíhlý, pihovatý chlapec v podivném oblečení.

Má na sobě něco jako vojenský kabát neurčité proveniencie — protože nepřipomíná ani pruskou uniformu, což by bylo v tomto případě pochopitelné, ani žádnou jinou — a na hlavě naraženou vojenskou lodičku. Beze slova zastaví před Wojniczem, něco si zamumlá pod nosem a vezme jeho zavazadlo.

„Jak se máte, dobrý muži?“ ptá se Wojnicz zdvořile školní němčinou, ale marně čeká na odpověď; chlapec si stáhne čepici přes oči a netrpělivě mu ukazuje místo v bryčce.

Ihned vyrážejí. Nejdřív městečkem po kočičích hlavách, pak po klikaté cestě, která je za soumraku vede mezi strmými kopci přes les. Neustále je doprovází šumění nedalekého potoka a jeho pach, který Wojnicze vždy tak zneklidňuje: vůně vlhkého podrostu, tlejícího listí, stále mokrých kamenů, vody. Snaží se položit kočímu otázku, která by umožnila navázat kontakt, například jak dlouho pojedou, jak ho na nádraží poznal, jak se jmenuje, ale on se ani neohlédne a mlčí. Plynová svítlna umístěná po chlapcově pravé straně napůl osvětluje jeho tvář, která z profilu připomíná tlamičku horského hlodavce, sviště, a Wojnicz hádá, že kočí musí být buď hluchý, nebo bezostyšně nezdvorný.

Nakonec se asi po tři čtvrtě hodiny vynoří ze stínů lesa v překvapivě plochem údolí, na nečekané náhorní plošině mezi zalesněnými horami. Obloha pohasíná, ale stále je vidět onen úchvatný vysoký horizont, který jako by každému návštěvníkovi z nížin stoupal až ke krku.

„Görbersdorf,“ řekne náhle kočí chlapeckým, nečekaně vysokým hlasem.

Ale Wojnicz nic nevidí, nic než hustou stěnu temnoty, která se neokázale v celých plátech odlupuje z horských svahů. Teprve když si na ni oči přivyknou, objeví se před nimi pojednou viadukt, pod nímž projíždějí do vesnice, a za ním obrovský neforemný obrys budovy z červených cihel, a hned za ním další, menší stavby, a ulice, a dokonce dvě plynové lampy. Z cihlové budovy se vyklube kolos, který roste před očima, a pohyb vozu dobývá z temnoty řady osvětlených oken. Světlo v nich je špinavě žluté. Wojnicz nemůže odtrhnout oči od tohoto nečekaného vítězoslavného obrazu a ještě dlouho se za ním otáčí, dokud se neutopí ve tmě jako obrovský parník.

Bryčka nyní odbočuje na postranní úzkou cestu podél potoka, míjí mostek, na kterém kola vytvářejí hluk připomínající střelbu. Nakonec zastaví před mohutnou dřevěnou budovou prapodivného vzhledu připomínající krabičku od sirek — tolik je tam verand, balkonů a teras. V oknech svítí příjemné světlo. Pod okny v prvním patře je vidět krásný nápis ve šwabachu vyřeznutý ze silného plechu:

Gästehaus für Herren

Wojnicz s úlevou vystoupí z bryčky a mocně se nadechne onoho nového vzduchu, o němž se říká, že léčí i ty nejtěžší stavy. Možná to však udělá příliš brzy, protože ho

přepadne tak silný záchvat kašle, že se musí opřít o zábradlí můstku. A pak, během kašlání, ucítí chlad a nepříjemnou slizkost ztrouchnivělého dřeva a první dobrý dojem je pryč. Nemůže zastavit prudké křeče bránice a přemáhá ho zdrcující strach — že se každou chvíli udusí, že to bude jeho poslední záchvat. Pokouší se zahnat paniku, jak mu poradil doktor Sokołowski, a myslí na louku plnou květin, na teplé sluneční paprsky. Usilovně se o to snaží, i když mu slzí oči a do obličeje se hrne krev. Připadá mu, že brzy vykašle duši.

Vtom však na rameni ucítí stisk — vysoký, urostlý muž s plavými vlasy mu podává ruku. Wojnicz si přes slzy všimá, že má růžovou, zdravou tvář.

„No, no, pane. Vzchopte se,“ říká muž sebejistě a se širokým úsměvem, takže host, který se právě skoro udusil kašlem, má sotva chuť se k němu přitulit a nechat se odvést do postele jako dítě. Ano, přesně tak. Jako dítě. Postel. S jistými rozpaky pokládá muži ruku kolem ramen a nechá se vést chodbou vonící kouřem ze smrkového dřeva a po schodišti pokrytém měkkým kobercem nahoru. To vše vyvolává vzdálenou podobnost se zápasením, s mužským sportem, kdy se pevná těla tisknou k sobě, třou se a perou, ale ne proto, aby si ublížila, nýbrž naopak, aby si pod záminkou boje projevila náklonnost a blízkost. Podvoluje se silným pažím, nechá se odvést do pokoje v patře, posadit na postel a svléknout kabát a svetr.

Wilhelm Opitz — tak se totiž muž představí a ukazuje si přitom prstem na hrudník — ho přikrývá vlněným

plédem a z nějakých rukou, které se na okamžik objevují ve škvíře pootevřených dveří, bere hrnek horkého, chutného vývaru. Zatímco Mieczysław pije po malých doušcích, Wilhelm Opitz zvedá prst (Wojnicz si v tu chvíli uvědomuje, jak podstatnou Wilhelmovou součástí onen prst je) a pronáší jemnou, poněkud směšnou němčinou:

„Napsal jsem profesoru Sokołowskému, aby vám udělalí v Breslau přestávku. Je to příliš dlouhá a únavná cesta. Říkal jsem to.“

Wojnicz cítí, že se mu po těle rozlévá příjemné teplo způsobené vývarem, a chudák ani neví, kdy usnul. Ještě chvíli se u něj zdržíme, nasloucháme jeho klidnému oddechování a těší nás, že se jeho plíce uklidnily.

Naši pozornost nyní poutá proužek světla tenký jako břitva, který proniká do pokoje z chodby a dopadá na porcelánový nočník pod postelí. Přitahují nás mezery mezi prkny na podlaze — a tam mizíme.

Ve tři čtvrtě na sedm Wojnicze probudil zvuk trubky, takže mu chvíli trvalo, než se zorientoval, kde se právě nachází. Melodie byla zahraná zjevně falešně, což ho pobavilo a dodalo mu to dobrou náladu. Zdála se mu povědomá, ale způsobem, který se týká věcí tak prostých, až jsou geniální. Zdá se, že vždy byly a vždy budou.

Mieczysław Wojnicz byl složen z řady neduhů, v nichž se nejlépe vyznal nikoli on, nýbrž jeho otec January Wojnicz, státní úředník a statkář. Tyto neduhy zvládal s velkou erudicí, vážností a taktem a ke svěřenému majetku v podobě svého syna se choval velmi zodpovědně a — jak je vidět — s láskou, i když bez zbytečné sentimentality a všech těch „babských pocitů“, které tak nenáviděl.

Jedním z těchto neduhů, na jehož vzniku se určitým způsobem podílel, byl synův přehnaný strach z toho, že ho někdo sleduje. A tak mladý Wojnicz věnoval velkou pozornost cizím očím, zjišťování, zda ho někdo nepozoruje zpoza rohu, z koutku, oknem za zataženým závěsem, klíčovou dírkou. Otcova opatrnost a podezíravost se změnila v synovu posedlost. Měl pocit, že cizí pohled je něco lepkavého a ulpívá na něm jako měkká a odporně houbovitá ústa pijavice. Proto v každém pokoji, kde měl strávit noc, vždy pečlivě prohlédl závěsy na oknech, ucpal klíčovou díрку kuličkou z papíru, zkontroloval všechny díry ve zdi, mezeru mezi prkny, dokonce se podíval i pod obrazy. V penzionech a hotelech není šmírování zase tak nepravděpodobné — kdysi, když pobývali s otcem ve varšavském hotelu během jedné z mnoha návštěv u specializovaného lékaře, našel mladý Wojnicz ve zdi pravidelnou díрку, neuměle zamaskovanou bohatým vzorem tapet, a samozřejmě ji zalepil chlebovou kuličkou, a když se ráno snažil přijít na to, odkud a kdo by mohl hosty pozorovat, zjistil, že za zdí je služební schodiště, které používá hotelový personál. Takže přece! Nebyl posedlý. Lidé se dívají. Mají

to rádi — pozorovat člověka, když o tom neví. Hodnotit, srovnávat. Takový sledovaný člověk se stává bezbranným, stává se nevědomou, bezmocnou obětí.

Po probuzení se ihned pustil do psaní vzkazu otci, aby ho uklidnil. Šlo o několik prostých slov, a přesto se mu nedařilo nejlépe, ruku měl ztuhlou a slabou. Soustředil se tedy na svou ruku, která vedla konec tužky po krémovém papíře zápisníku vázaného v kůži. Tento pohyb nás fascinuje, líbí se nám. Připomíná nám klikaté čáry a spirálové ornamenty, které žížaly hloubí pod zemí a které kůrvec vykousává do kmene stromu. Wojnicz seděl na posteli podepřen dvěma obrovskými polštáři. Před sebou měl chytré zařízení — něco na způsob stolku bez nohou. Na spodní straně byl polštář vycpaný hrachem — takže se dal snadno položit na kolena pisatele.

Nejdříve vznikly dvě číslice tvořící „13“, pak jednoduchá svislá čárka a křížek „IX“, po něm následovaly další čtyři číslice, jež dohromady dávaly „1913“. Poté se z propletených čar vynořil nápis „Görbersdorf“, několikrát tučně zvýrazněný. Zvlášť pečlivě byl vyveden umlaut. Nato tužka vyrazila po papíru rovně a vytrvale. Grafit se drolil, papír se prohýbal pod oblými tvary písmen.

Pokoj byl skromný, avšak pohodlně zařízený. Dvě okna směřovala na ulici a řeku před domem, ale výhled zakrývaly háčkované závěsy. Pod jedním oknem stál kulatý stolek a dvě pohodlné čalouněné židle, skoro křesla, které již však byly trochu ošoupané — příjemný čtecí koutek, pokud by o něj někdo stál. Nalevo ode dveří byla postel

s krásně zdobeným dřevěným čelem — u ní skříň. Vpravo vedle dveří se nacházela toaletka. Stěny pokrývaly látkové tapety se širokými světle modrými pruhy, díky nimž se místnost zdála vyšší a prostornější, než ve skutečnosti byla. Na stěně visely rytiny z exotických míst: skupina zajíců a smečka hyen.

Mieczysław Wojnicz stručně popsal v polštině své dojmy z cesty, přepočítal přitom tisíc devět set stop na metry (vyšlo mu necelých pět set) a tyto údaje zakreslil do náčrtku mapy, která znázorňovala jeho cestu ze Lvova až sem. Krátké komentáře se týkaly především jídla na cestě. K místu „Wrocław/Breslau“ doplnil: „Žlutá dýňová polévka, druhý chod: pyré se škvarky, zelí a kotleta úplně stejná jako naše vepřová kotleta. Jako dezert vanilkový pudink s pusinkami a ostružinový kompot, velmi chutné.“ Pod to dodal: „Zaplaceno 5 marek.“ Slíbil otci, že mu každý den napíše pár slov, nejlépe o svých pocitech, ale on vlastně nevěděl, jak se cítí, a tak do Lvova raději posílal recepty nebo zeměpisné informace.

Ozvalo se tiché zaklepání na dveře, a než stačil říct „prosím“, do mezery mezi zárubní a dveřmi vklouzl kožený střevíc a opatrně je otevřel, následován černými záhyby sukně, krajkou zástěry a tácem se snídaní, který se za okamžik ocitl na stole. Střevíce, krajky a zástěra zmizely stejně rychle, jako se objevily, a ohromený Wojnicz se vzmohl pouze na to, že si přes sebe přetáhl pléd a zamumlal něco na pozdrav a poděkování. Měl takový hlad, že ho zajímalo jen jídlo.

Hned to popíše ve svém notesu: dvě vejce uvařená natvrdo v pěkných fajánsových kalíšcích, přikrytá čepičkami ve tvaru slepice, plátky uzeného ovčího sýra ozdobené petrželkou, kulička nejžlutějšího másla podávaná na křenovém listu, miska voňavého sádla s malým nožem na roztírání, ředkvičky nakrájené na plátky, košík různých druhů housek, světlých i tmavých, meruňkový džem ve skleněné misce, šálek hustého kakaa a konvice s kávou.

Po napsání tečky se notes s bouchnutím zavřel, načež Wojnicz s chutí snědl všechno, co bylo na tácu, a uklidněn jídlem vstal. Přes záda si přehodil pléd, přešel ke svému kufru, odkud vytáhl pečlivě složené spodní prádlo, a pak se pustil do očisty. A když si utíral obličej do ručníku, jenž byl nasáklý v penzionu všudypřítomnou vůní jehličnanů, před očima mu jako živý vytanul obraz jejich domu na venkově a prádla sušícího se na půdě, které tam Gliceria přinášela ve vědrech, když venku lilo. Vrátil se mu obraz půdy, vždy plné prachu, a pohled z jejich malých okének zvaných buvolí oči — obraz polí a malého parku a hořký zápach hnijících stonků rajčat, kukuřice, fazolí na tyčích. A podle zákonů jakési ne zcela pochopené synestezie se tento obraz přenesl do tělesného vjemu: drsnost oblečení, tuhost límců, hranatost čerstvě vyžehlených kalhot a tlak tvrdého koženého opasku. A právě tam, na půdě, když zůstal sám a byl na chvíli z dosahu otcova drilu, se kdykoli mohl, svlékal do naha a halil do saténového ubrusu lemovaného měkkými trásněmi, a když se mu trásně otíraly o lýtko a stehna, cítil rozkoš a přemýšlel, jak by bylo úžasné, kdyby mohli

jako staří Řekové chodit v takových ubrusových chitonech. Teď se však, při vzpomínce na onu saténovou tógu, oblékl a byl rád, že se konečně cítí silný a odpočatý.

Jsme svědky, jak se na jeho štíhlém těle objevují vrstvy oblečení, až nakonec jeho postava, zcela jiná než včera, kašlající a sinalá v obličeji, stojí s rukou na klíce, oči zavřené a představuje si, jak by vypadala v očích někoho, kdo by se na ni mohl dívat právě teď. Vypadá dobře — štíhlý mladý muž se světlými vlasy a jemnými rysy v obličeji, v šedých proužkovaných kalhotách a hnědém vlněném žaketu. Po chvíli odhodlaně otevře dveře.

Ne, nepovažujeme to za posedlost, nanejvýše za nevinnou přecitlivělost. Lidé by si měli zvyknout, že je někdo sleduje.

Wojnicz sešel dolů kolem desáté hodiny, protože měl domluvenou prohlídku v kurhausu.

Celý dům tonul v pološeru kvůli malým, řídce rozmístěným oknům — typickým pro horskou architekturu. Byl tu oválný stůl pokrytý vzorovaným tlustým ubrusem, pohovka a několik židlí, u zdi stál klavír, o jehož zřídkačím používání svědčilo pár otisků prstů na lesklém víku a svazek zažloutlých not. Vedle visela nevelká polička plná knih o regionu, okolních lyžařských trasách a památkách. V obrovském proskleném příborníku bělostně zářil krásný

porcelánový servis s kobaltově modrými sentimentálními výjevy pastýřů a ovcí.

„*Gemütlich*,“ zašeptal si Mieczysław pro sebe, spokojený, že si vzpomněl právě na toto německé slovo, které se mu obzvlášť líbilo. Takové slovo v jeho jazyce chybělo. Útulné? Příjemné?

Vracela se mu také slova doktora Sokołowského z doby, kdy ho začal léčit a potýkat se s jeho apatií — že život je třeba udělat chutný. Ano, chutný, to je lepší slovo než „*gemütlich*“, pomyslel si Wojnicz, protože se nevztahovalo jen na prostor, ale i na všechno ostatní — na něčí hlas, způsob, jakým mluví, jak sedí na židli, jak si uvazuje ubrousek pod krkem, jak jsou na talíři narovnané zákusky. Přejel prstem po stole potaženém měkkým olivově zeleným plyšem a teprve po chvilce si vydešeně všiml, že v křesle u okna sedí vysoký muž s výraznými ptačími rysy a brýlemi s kovovými obroučkami na mohutném nose. Halil ho oblak cigaretového kouře. Wojniczova ruka odskočila od plyše jako opařená a rozpačitě zmizela v objetí druhé. Muž, stejně zmaten tímto odhalením své přítomnosti, vstal a představil se, velmi formálně, německy, s podivným slezským přízvukem:

„Walter Frommer. Z Breslau.“

Wojnicz vyslovil své jméno a příjmení pomalu a zřetelně, nejspíš doufal, že si ho muž ihned zapamatuje. Chvíli spolu hovořili a Frommer mu sdělil, že se v Görbersdorfu léčí pravidelně, s přestávkami je zde již tři roky. Občas se na chvíli vracel do Breslau, ale tam se mu pokaždé okamžitě přitížilo.

„Víte, město Breslau leží u vody. Na jaře se nad domy vznášejí mračna komárů, malých, ale velmi dotěrných, a lidé trpí revmatismem. V létě se na zahradě nedá sedět, proto tam státní úředníci zůstávají jen na krátkou dobu několika let a pak se vracejí na lepší místa. Breslau je přechodné město.“ V jeho hlase se objevil smutek, jako by s městem soucítit. „To kvůli té všudypřítomné vodě, proniká všude... Špatně to snáším...“ Začal kašlat. „Vidíte, sotva na to pomyslím, už kašlu.“

Wojnicz odvrátil zrak k oknu, za nímž právě procházela nějaká veselá společnost, která co chvíli vybuchovala smíchy. Zdálo se mu, že se ti lidé smějí polsky, i když si tento pocit nedokázal vysvětlit. Z dálky nebylo slyšet žádná slova.

„Také se chystáte přestěhovat do kurhausu?“ zeptal se Frommera.

Myslel si, že tato otázka vyvolá na adresátově tváři alespoň lehký úsměv, ale on ji vzal vážně.

„Bože chraň,“ zasténal. „Je tam příliš mnoho lidí. Není odtamtud nic vidět. Nic se nedozvíte ani nenaučíte. Život v davu je horší než vězení.“

No nic, Wojnicz si už zřejmě vytvořil na Waltera Frommera názor — podivín.

Zdá se, že oba byli stejně nesmělí, protože chvíli stáli proti sobě v trapném tichu a čekali, až ten druhý pronese nějakou zdvořilostní frázi. Z této patové situace je vysvobodil Wilhelm Opitz, hostitel.

„Doufám, že neruším vaši živou konverzaci,“ řekl a Wojnicz chvíli přemýšlel, jestli si z nich Wilhelm utahuje,

nebo zda je tak nevšímavý. Muž ho však vzal pevně pod paží a vedl k východu.

„Promiňte, ale musím mladého muže předat do laskavé péče doktora Semperweiße. Náš host sem přijel v žalostném stavu.“

Frommer něco nezřetelně zamumlal, vrátil se na své místo pod oknem a sedl si do stejné pozice jako předtím. Jako by pracoval ve službách dýmajícího nábytku.

„Doktor Frommer je trochu zvláštní, ale je to slušný člověk. Jako všichni v mém penzionu,“ řekl Wilhelm svým pro Wojnicze stále příjemnějším nářečím, když stáli na schodech před domem. „Chlapec vás zavede k doktoru Semperweißovi. Dávejte si na něj pozor, nemá rád lidi z Východu. Nemá rád vůbec nikoho. Je to velká ztráta, že zde není někdo jako doktor Brehmer,“ dodal zamyšleně, když oba po chvíli zastavili u můstku.

Wojnicz byl svědkem toho, jak mlha nyní vytvářela podivné pruhy a stoupala vzhůru jako kouř.

„Neznáte náhodou doktora Sokołowského?“ zeptal se. Wilhelmova tvář se rozzářila a ožila.

„Samozřejmě, znal jsem ho už jako dítě. Přátelil se s mým otcem, který pro něj pracoval. Všichni tu pracujeme v kurhausech. Jak se mu daří?“

No, to je přesně to, co Wojnicz nevěděl. Věděl jen to, že pracuje na varšavské klinice a že mívá přednášky ve Lvově. Když Sokołowski zrovna pobýval ve městě, otec ho k němu bral na konzultace. A díky němu se ocitl tady.

„Je pořád tak hubený?“ zeptal se ještě Willi.

Hubený? Ne, není hubený. Profesor Sokołowski je podsaditý a obtloustlý muž. Wojnicz však na tuto překvapivou otázku nemusel odpovídat, protože se z mlhy vynořil Rajmund, kočí ze včerejška, dospívající výrostek, kterého Wilhelm přivítal velmi zvláštním způsobem: lehkým zavrtěním hlavy. Chlapec to bral jako zcela přirozené, přátelské gesto.

Oba teď kráčeli podél potoka směrem ke středu vesnice, Rajmund něco nadšeně vyprávěl, ale mluvil tak zvláštním nářečím, že mu Wojnicz moc nerozuměl. Se zájmem pozoroval krásné domy stojící podél silnice a dělníky, kteří opravovali elektrické vedení. Rajmund se zeptal, jestli Mieczysław ví, co to je — elektřina.

Pak se uklonili dvěma starším ženám v širokých sukních, které seděly na lavičce před jedním z domů.

„Frau Weber a Frau Brecht,“ řekl Rajmund s ironickým úsměvem a zrovna tomu Wojnicz rozuměl.

Po chvíli chlapec hrdě ukázal na sanatorium doktora Brehmera, stejnou budovu, jakou Wojnicz viděl včera večer, ale teď mu připadala ještě mohutnější, zvlášť když mlha už téměř zmizela a někde vysoko za údolím hojně svítilo zářijové slunce.

Rajmund zmizel, jakmile zavedl Wojnicze ke správným dveřím v široké chodbě. Mieczysława se nyní ujala sestra, jejíž oči zvýrazňoval červený otok. Zdvořilý úsměv na chvíli odhalil její velké zažloutlé zuby, které barevně ladily s matným zlatem hodinek na řetízku připnutém k zástěře. Nad kapsou měla vyšitě jméno a příjmení: Sydonia Pateková.

Wojnicz si musel v čekárně ordinace lékaře, který se ještě nevrátil z vizity, odsedět svoje. Jeho prsty tedy sáhly po ilustrovaných časopisech, jež tady ležely připravené pro pacienty, ale jeho oči v nich nenašly žádné uspokojení; nedokázaly se soustředit na švabach. Ke svému překvapení však Wojnicz našel prospekt v polštině a jeho pohled se jako zázrakem okamžitě uklidnil čtením slov v rodném jazyce:

*V pruském Slezsku, čtvrt míle od českých hranic,
jedenáct mil jihozápadně od Wroclawi, v dlouhém
údolí táhnoucím se od východu k západu mezi
Riesengebirge a Adlergebirge, leží v okrese
Waldenburg na řídce Steine půvabná vesnice
Görbersdorf, po desetiletí známá jako horská
klimatická ozdravovna na plicní nemoci.*

*Görbersdorf se nachází v nadmořské výšce 570 metrů,
v oblasti, kterou lékařská věda nazývá pásmem
„prostým souchotin“. Okolní hory dosahují výšky
900 metrů. Chrání vesnici a její léčebná zařízení před
větry, jež jsou zde slabší, a proto je v Görbersdorfu
vzduch klidný jako v málokterém jiném údolí.*

Dál nečetl, ale přeložil prospekt napůl a strčil si ho do kapsy. Nyní jeho pozornost upoutala prosklená vitrína, v níž stálo lidské torzo ze dřeva — bez hlavy, rukou a nohou, s otevřeným hrudníkem a břichem, s vnitřními

orgány namalovanými různými barvami. Wojnicz přistoupil k dřevěnému trupu, aby se podíval na plíce. Byly hladké a čisté, vyleštěné, lesklé od laku. Připomínaly masité okvětní lístky obludných květin nebo houby rostoucí na kůře stromů. Jak zázračně se přizpůsobily velikosti hrudi, jak sladily svou vzdušnou povahu s hrudním košem. Pozorně si je prohlížel a snažil se nahlédnout pod špičatý roh, kde sahaly k dalším, svinutým různobarevným orgánům. Přesto však byl zklamaný, čekal patrně něco nového, co ještě neznal. Řešení záhady. Proč je nemocný. A proč ostatní ne.

Když se vrátil na místo, zmocnil se ho známý neklid, ona podrážděnost, která má vždy za následek stejnou tělesnou reakci — pocení. Bude se muset svléknout a vystavit své tělo pohledu cizího člověka. A panika: jak před doktorem skryje svůj trapný neduh. Co bude muset říkat, aby se nedotkl žádné své citlivé záležitosti. Jak se z toho vyvléknout. Tolikrát si to už nacvičoval.

Když lékař vpadl do čekárny, ani se na něj nepodíval — prošel jí rychlým krokem, cípy bílého pláště za ním jen vlály. Rukou pokynul pacientovi, aby vstal. Mieczysław téměř klusal za doktorem do velké ordinace s obrovským oknem, plné prosklených skříní, různých lékařských přístrojů a podivných křesel. Wojnicze nijak nepřekvapilo, že o lékařův stůl byla opřena puška — velká, vůbec ne lovecká, možná spíš winchestrovka, s krásně vyleštěnou pažbou. Lékař, aniž se otočil, mu řekl, aby se posadil, a tak se Wojnicz cítil bezpečně schovaný za stolem jako v zákopu.

Podal lékaři doporučující dopis od profesora Sokolowského, ale ten na něj pouze letmo pohlédl, zjevně ho víc zajímalo tělo, které sedělo před ním. Mládenec se cítil nesvůj a důvodem byl pohled, jakým na něj lékař civěl. Jako by neviděl Mieczysława Wojnicze, pacienta z dalekého Lvova, ale právě tělo samo, cosi předmětného a mechanického. Nejprve bez rozpaků odtáhl Wojniczovo spodní víčko a pozorně si prohlédl sliznici a oční bulvu. Pak přesunul pohled od brady ke spánkům, nakonec mu nařídil svléknout se do půl těla, kriticky se podíval na jeho hrud' a začal pacientovi prstem mačkat bradavky.

„Mírně zvětšené, stejně jako lymfatické uzliny,“ řekl. „Máte to tak vždycky?“

„Už několik let,“ nesměle odpověděl Wojnicz.

Doktor ho vzal za bradu a prsty přejel po dvoudenním strništi nerovných a slabých vousů. Důkladně mu prohmatal uzliny, poté jeho odvážné prsty klepaly na záda, ta při tom vydávala tupý zvuk, dunění jako z podzemí. Dělal to velmi pečlivě, centimetr po centimetru, jako sapér hledající skrytou bombu. To vše trvalo půl hodiny, až si nakonec doktor povzdechl a nařídil mu, aby se oblékl. Teprve teď sáhl po dopise. Promluvil a podíval se přes kovové obroučky brýlí:

„Phthisis.“ Znělo to, jako by zapískal. „Tuberkulóza, souchotě aneb, jak se dnes módně říká: Morbus Koch. Tohle všechno víte, mladý muži, že ano?“

Wojnicz si zapnul knoflíky u košile a souhlasně kývl hlavou.

„Upřímně řečeno ne příliš pokročilé. Jen něco malého, zrnko něčeho. ‚Phthisis‘ znamená rozpad, víte?“ Slovo „Zerfall“ vyslovil s výrazným zalíbením, přičemž zdůraznil „r“. „My si tady však s rozpadem víme rady.“

„Ano, metoda doktora Brehmera...“ začal Wojnicz, ale lékař netrpělivě vstal a mávl zdviženou rukou.

„Ach, ano. Brehmer si všiml, že jezdit do Itálie s tuberkulózou nemá žádný smysl. Pouze horský vzduch skutečně léčí. Jako například zde. Všiml jste si?“ Lékař přistoupil k oknu a krátce se zamyslel. „Jsme tady v kotli,“ řekl a udělal rukama přehnaně široký krouživý pohyb, jako by chtěl posluchačům přiblížit podstatu tohoto fenoménu. „Pod námi se rozkládá velké podzemní jezero, díky němu je zde tepleji než jinde. Vzduch je bohatý na kyslík, ale nefouká tady vítr. Plicní nemoci a epidemie místní obyvatelstvo nikdy neznalo, věřil byste tomu? Nikdo zde nikdy neonemocněl plicní chorobou. A navíc nadmořská výška zůstává v mezích nezbytných pro léčbu plicních onemocnění, protože na druhé straně příliš nezrychluje srdce, jako je tomu ve městech nad devíti sty metry nad mořem. Roste zde jedlový les, který nasycuje vzduch ozo-
nem a ten zas hraje klíčovou roli při obnově krve a celého organismu. Samotné dýchání zastaví proces rozpadu vašich mladých plic. Každý nádech je léčivý, takže ho tak vnímejte. Představte si, že s každým nádechem proudí do vašich plic čisté světlo.“ Doktor se na Mieczysława podíval přes skla brýlí, která znepokojivě zvětšovala jeho tmavé oči. „A kromě toho tu máme i další atrakce. Vy se

musíte pouze podřídít léčebnému režimu. Jako byste byl v armádě.“

Přistoupil k oknu a pohybem hlavy mu ukázal pacienty procházející se po parku.

„To jsou vaši druzi ve zbrani.“

Wojnicz si najednou uvědomil, že k tomuto lékaři nepřilne. Vzpomněl si na laskavého, dobrého doktora Sokolowského.

„Je mi to jasné, pane doktore,“ odpověděl a popotáhl si manžety košile. „Chtěl bych jen vědět, jestli mám nějakou šanci.“

„Samozřejmě že máte šanci. Jinak byste sem vůbec nepřišel, mladý muži. Neodvážil byste se sem přijet, kdybyste necítil, že máte šanci. Klidně byste si stonal na Východě. Je to tam rovina, že ano?“

Wojnicz se nyní měl dozvědět mnoho zajímavého o geniálním doktoru Brehmerovi, který koupil vesnici Görbersdorf a přilehlé okolí, celkem přes sto hektarů lesa a půdy, aby zde založil toto sanatorium. Brehmer si již dávno všiml, že výsledky pitev a vyšetření živých pacientů s tuberkulózou vždy ukazovaly na nepoměr mezi srdcem a plícemi — plíce měli relativně velké a srdce malé, s tenkými, ochablými a slabými stěnami. Dříve této spojitosti nikdo nevěnoval zvláštní pozornost a nikoho nenapadlo dát tuto disproporci hrudních orgánů do souvislosti s etiologií tuberkulózy. A zdálo se zřejmé, že malé, slabé srdce vede ke zpomalení krevního oběhu a tím k chronické ischemii plic a plicního epitelu. Důsledkem

byla tuberkulóza. Kromě toho Brehmer studoval geografické rozšíření nemoci, což potvrdilo jeho přesvědčení o již zmíněné etiologii. Z vyprávění cestovatelů vyplynulo, že existují místa a oblasti, kde se tuberkulóza nevyskytuje: vyšší hory ve všech klimatických pásmech, Island, Faerské ostrovy, stepi v Kyrgyzstánu.

Na jedné straně zde rozhodovaly zvláštní vlastnosti vysokohorského klimatu. Nižší atmosférický tlak způsobuje, že organismus reaguje zvýšenou srdeční aktivitou a zrychleným tepem, neboť se tak brání proti nedokysličení — to vede ke zrychlení metabolismu a zvýšení tělesné teploty. Na druhé straně byl důležitý způsob života a dieta: hodně jídla, zejména tuku, kumys s obsahem alkoholu, těžká fyzická práce.

Zrychlený pulz a srdeční aktivita způsobují zvětšení objemu srdečního svalu a vytvoření silného svalového orgánu, což u obyvatel zmíněných oblastí často končí hypertrofií srdce, tedy opačným stavem, než jaký je pozorován u pacientů s tuberkulózou.

„Vážený mladý muži,“ uzavřel svou přednášku doktor Semperweiß, „to je celý náš recept. Ve střední Evropě začíná zóna bez tuberkulózy v nadmořské výšce zhruba čtyři sta padesát metrů. K tomu neustálý dohled lékaře, který upravuje dietu. A ještě pohyb na čerstvém vzduchu. Léčí nás sama příroda.“

Doktor Semperweiß vytáhl list papíru a v bodech sepsal doporučení, jež nahlas komentoval už mírně znuděným hlasem:

„Nejméně šest týdnů a nejlépe několik měsíců. Procházky volené individuálně podle pacientových schopností, nutně po stezkách s různým sklonem, po cestě musí být v krátkých vzdálenostech lavičky, aby se zabránilo únavě. Přiměřená léčba studenou vodou. Právě to vám pomůže. Léky s mírou. V případě silných záchvatů kašle doporučuji kašel co nejvíce zadržovat, a pokud ho nemůžete zastavit, pijte po malých doušcích studenou vodu nebo sodu s horkým mlékem. Pokud by, nedej, bože, došlo ke krvácení plic, použijí se sáčky s ledem na srdce a plíce a injekce morfia. Při těžkých záchvatech, s dušností a slabostí, podáváme nejdříve silný povzbuzující prostředek, například šampaňské. Ano, nebojte se šampaňského a alkoholu obecně. Ale rozhodně jen v malém množství. Opilost je přísně zakázána! V případě zvýšené teploty se nejprve každé dvě hodiny provede měření, aby se horečka potvrdila. Noční pocení se účinně odstraňuje večerní konzumací mléka a dvěma až třemi lžičkami koňaku nebo likéru. Sestra Sydonia Pateková vám vše vysvětlí a ukáže.“

Během své promluvy zapisoval všechna doporučení a Wojnicz obdivoval jeho schopnost dělat obojí najednou.

„Bydlíte u Herr Opitze, je to tak? Každý den budete chodit do kurhausu na procedury a ležení, a jakmile se uvolní místo v sanatoriu, dám vám vědět, tady je všechno plynulé. Plynulé,“ zdůraznil. „Penzion Herr Opitze je pro vaše zdraví stejně dobrý jako my nebo sanatorium doktora Römplera, a každodenní krátké procházky vám dodají ruměnce ve tvářích.“

Lékař prudce vstal a podal Wojniczovi papír s doporučeními. A bylo po všem, byl přijat.

Nyní seděl v čekárně, dokud mu ošklivá sestra nepřipraví léčebný deník a další potřebné dokumenty. Vytáhl z kapsy na čtyřikrát přeložený prospekt a dočetl jej:

Obecně je třeba přiznat, že z hlediska úspěšnosti léčby je neúčinnější pobyt v místech, jako je Merano v Tyrolsku, Görbersdorf ve Slezsku nebo Davos ve Švýcarsku, jenž byl vybudován po vzoru Görbersdorfu. Sanatorium dr. Römplera, založené v roce 1875, se nachází téměř na úpatí hor a sestává z odpovídajícího počtu budov v podobě elegantních vil. Křišťálově čistou pramenitou vodu tryskající přímo z porfyrových skal hory, u jejíhož úpatí leží sanatorium, přivádí do elegantně zařízených lázeňských pokojů v budově sprch 1140 metrů dlouhé vodovodní potrubí.

O aktivity a zábavu pro pacienty není nouze. Samotná léčba, obědy atd. zabere většinu dne a nedaleké půvabné okolí Görbersdorfu nabízí spoustu výletů. Cílem léčby je, aby se pacient snažil se svou nemocí bojovat sám. Je třeba, aby získal odolnost posílením organismu. Tímto způsobem se vývoj nemoci nejprve zastaví, poté začne utrpení postupně ustupovat a zdraví se navrátí. Neustálým cvičením se postižené plíce učí správně fungovat,

*čerstvý horský vzduch povzbuzuje činnost srdce.
Výsledky léčby v Görbersdorfu patří k nejlepším.
Téměř 75 % pacientů se uzdraví.*

Bylo by úžasné věřit, že patří právě k oněm pětasedmdesáti procentům.